

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Васильєва Наталя Костянтинівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем і технологій, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Вініченко Ігор Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Андрющенко Катерина Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та підприємництва, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Безус Роман Миколайович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Гончаренко Оксана Володимирівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Катан Людмила Ігорівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Кураташвілі Альфред Анзоревич (Тбілісі, Грузія), доктор економічних, філософських і юридичних наук, професор в галузі суспільних наук, професор Грузинського технічного університету в області Публічного права (Факультет Права і Міжнародних відносин), науковий керівник Інституту Бізнесу і Права факультетів Права і Міжнародних відносин і Бізнетехнологій ГТУ, завідувач відділом економічної теорії Інституту економіки імені П.Гугушвілі Тбіліського державного університету імені Іване Джавахішвілі

Лозинський Дмитро Леонідович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Державний університет «Житомирська політехніка»

Павлова Галина Євгеніївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Самойленко Алла Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Сардак Сергій Едуардович, доктор економічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Пантелєєва Наталя Миколаївна, доктор економічних наук, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи, Черкаський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»

Трусова Наталя Вікторівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Таврійського державного агротехнологічного університету, Таврійський державний агротехнологічний університет

Халатур Світлана Миколаївна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Череп Олександр Григорович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки, Запорізький національний університет

Чирва Ольга Григорівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Шабатура Тетяна Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства, Одеський державний аграрний університет

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР: Кучеренко Г. Б.
Свідоцтво KB № 23728-13568ПП від 27.12.2018 року
ISSN 2306-6792
Передплатний індекс: 21847
Засновники:
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, ТОВ "ДКС Центр"
Видавець:
ТОВ "ДКС Центр"
Адреса редакції:
04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29
Телефон: (044) 223-26-28, (044) 537-14-33
Телефон/факс: (044) 458-10-73
www.agrosvit.info
E-mail: economy_2008@ukr.net

Журнал засновано у січні 2001 року. Виходить 2 рази на місяць.

№ 19 жовтень 2019 р.

У НОМЕРІ:

Гарбар Ж. В., Гарбар В. А.

Венчурний капітал у контексті фінансування інноваційної діяльності 3

Дергалюк Б. В.

Еволюція теорій державного регулювання структурних зрушень в економіці 12

Смирнова С. М., Смирнов В. М., Фромольс В. О.

Моніторинг земель в системі управління земельними ресурсами 17

Файвішенко Д. С.

Світовий ринок мінеральної води 23

Горобець Н. М., Миргородська Т. О.

Застосування стратегічних інструментів під час управління бізнес-процесами аграрних підприємств ... 31

Томчук О. Ф., Кожухар В. В.

Аналіз ефективності використання земельних ресурсів 38

Максименко І. Я., Тронькіна А. А.

Особливості визнання в бухгалтерському та податковому обліку об'єктів основних засобів в управлінні діяльністю підприємства 47

Власенко Т. А.

Обґрунтування основних тенденцій сільськогосподарського ринку України 52

Золотарьова В. І.

Еволюція та основні засади маркетингової парадигми діяльності підприємств 60

Лазаренко В. І.

Аналіз державного маркетингового інструментарію розвитку органічного сектора економіки 67

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»).
Наказ Міністерства освіти і науки України
№ 975 від 11.07.2019 р.

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

ІНДЕКСАЦІЯ ВИДАННЯ В НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ:
Index Copernicus (IC); SIS; Google Scholar.

Передрукування дозволяється лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Рекомендовано до друку
Вченою радою Дніпровського державного аграрно-економічного університету 17.10.2019 р.

Підписано до друку 17.10.19 р.
Формат 60x84 1/8, Ум. друк. арк. 9,8. Наклад — 1000 прим.
Папір крейдований, друк офсетний. Замовлення № 1710/2
© AgroСвіт, 2019

CONTENTS:

Harbar Zh., Harbar V.
 VENTURE CAPITAL IN THE CONTEXT OF INNOVATION FINANCING 3

Dergaliuk B.
 EVOLUTION OF STATE REGULATION THEORIES OF STRUCTURAL DISORDERS IN ECONOMY 12

Smyrnova S., Smyrnov V., Fromol's V.
 LAND MONITORING IN THE LAND RESOURCE MANAGEMENT SYSTEM 17

Fayvishenko D.
 WORLD MINERAL WATER MARKET 23

Gorobets N., Myrhorodska T.
 STRATEGIC MANAGEMENT OF BUSINESS PROCESSES IN THE SYSTEM FOR SALE
 OF THE AGRICULTURAL PRODUCTS 31

Tomchuk O., Kozhukhar V.
 ANALYSIS OF EFFICIENCY OF LAND RESOURCES 38

Maksymenko I., Tronkina A.
 PECULIARITIES OF RECOGNITION IN ACCOUNTING AND TAX ACCOUNTING
 OF OBJECTS OF FIXED ASSETS IN THE MANAGEMENT OF ENTERPRISE 47

Vlasenko T.
 SUBSTANTIATION OF THE MAIN TENDENCIES OF THE AGRICULTURAL MARKET OF UKRAINE 52

Zolotariova V.
 EVOLUTION AND THE BASIC PRINCIPLES OF THE ENTERPRISE MARKETING PARADIGM 60

Lazarenko V.
 ANALYSIS OF THE STATE MARKETING TOOLS FOR DEVELOPMENT
 OF ORGANIC SECTOR OF ECONOMY 67

.....

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ

- У статті з лівого боку має стояти індекс УДК (реєстр – «ВСЕ ПРОПИСНЫЕ»).
- Ініціали та прізвище автора. Через кому після ПІБ зазначається науковий ступінь, вчене звання, посада, науковий заклад (мовою статті та англійською мовою).
- Назва статті (реєстр – «Как в предложениях») мовою статті та англійською мовою.
- Анотація мовою статті та англійською мовою.
- Ключові слова (5—8 слів) мовою статті та англійською мовою.
- Текст статті.

У статті, згідно постанови Президії Вищої атестаційної комісії України «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України» від 15 січня 2003 р. № 7-05/1, повинні міститись (із виділенням у тексті) такі елементи: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі; список використаних джерел (оформлюється за новими вимогами, які опубліковані у Бюлетні ВАК України, № 3, 2008).

Згідно нових правил, які враховують вимоги міжнародних систем цитування, автори статей повинні давати список літератури в двох варіантах: один на мові оригіналу і окремим блоком той же список літератури (**References**) в романському алфавіті (**harvard reference system**), повторюючи в ньому всі джерела літератури, незалежно від того, чи є серед них іноземні

- Обсяг рукопису — 15—25 тис. знаків, включаючи рисунки, таблиці.
- Стаття повинна бути виконана у форматі А-4 текстового редактора Microsoft Word for Windows (шрифт – Times New Roman) у вигляді файла з розширенням.doc або.rtf для Microsoft Word (версія 97-2003). Файли статті обов'язково повинні бути збережені в форматі.doc або.rtf.

- Ілюстративний матеріал повинен бути поданий чітко і якісно у чорно-білому вигляді. Посилання на ілюстрації в тексті статті обов'язкові. Рисунки, виконані у MS Word, потрібно згрупувати; вони повинні бути єдиним графічним об'єктом. Для рисунків, зроблених в програмі Excel, потрібно додатково до статті відправити файл Excel (2003).

- Формули виконуються за допомогою вбудованого редактора формул MS Equation і нумеруються з правого боку.

Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Надані матеріали не повертаються.

.....

УДК 330.131.5-047.44:332.33

О. Ф. Томчук,
к. е. н., доцент кафедри аналізу та статистики,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0003-0974-8018
В. В. Кожухар,
магістр факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0001-6697-2126

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.19.38

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

О. Tomchuk,
PhD in Economics, Associate Professor Department of Analysis and Statistics,
Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia
V. Kozhukhar,
Master's degree of the Accounting Department,
Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia

ANALYSIS OF EFFICIENCY OF LAND RESOURCES

У статті здійснено обґрунтування сутності економічної ефективності використання аналізу земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств. Узагальнено теоретичні та практичні положення особливостей використання землі як фізичного об'єкта, а також об'єкта економічних і правових відносин у галузі сільськогосподарського виробництва, проаналізовано основні показники економічної ефективності аналізу земельних ресурсів. Розглянуто новизну Індексу стану земельних відносин, який дає можливість оцінювати ефективність управління аналізу земельними ресурсами, інвестиційну привабливість областей/міст/районів, рівень корупції у земельній сфері, внесок кожного району та міста у реформи. Досліджено сутність та зміст мораторію на продаж сільськогосподарських земель, встановлено об'єкти мораторію та коло суб'єктів, на які він розповсюджується. Проаналізовано вплив мораторію на економіку країни.

The article presents the substantiation of the essence of the economic analysis of efficient use of land resources of agricultural enterprises. Summarizes the theoretical and practical position of the features using the earth as a physical object, and the object of economic and legal relations in the field of agricultural production, analyzes the main indicators of economic efficiency analysis of land resources. Considered the novelty of the index of the state of land relations, which gives the opportunity to assess the management efficiency analysis of land resources, investment attractiveness of regions/cities/districts, the level of corruption in the land sector, the contribution of each district and city in reforms. Investigated the nature and content of the moratorium on sale of agricultural land, established the objects of the moratorium and the scope of entities to which it applies. Analyzed the impact of the moratorium on the country's economy.

Earth is one of the main resources of society. The state of the settlement of land problems depends on the development of agriculture and organization forms of management of agricultural enterprises. The most important task of land reform at the present stage is the consolidation and development of reformed land relations, without improving and state regulation which other transformation of the economy do not give the expected results.

Today this topic is quite extensive, but a lot of questions (efficacy, efficiency assessment, energy-saving technologies for land resources) require further refinement. According to the nature of the industry, different ways of assessing land use.

Scholars have opinions as to improve economic efficiency and achieve best results in agriculture, stressing that plays a big role, a comprehensive approach considering all environmental factors: economy, law, politics, natural processes, and the like. To assess the effectiveness of the use of land traditionally used quantitative and qualitative indicators, which are fairly individual in nature and require detailed study and benchmarking of economic indicators.

Ключові слова: земельні ресурси, земля, аналіз, ефективність, земельні угіддя, сільське господарство, оцінка ефективності, мораторій.

Key words: land resources, land, analysis, efficiency, land, agriculture, efficiency assessment, moratorium.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Земля — основний і незамінний ресурс сільськогосподарського виробництва, одне з найважливіших складових ресурсного потен-

ціалу аграрного формування, який, крім землі, включає трудові ресурси, основні та оборотні засоби. Наявний ресурсний потенціал, якісні його параметри та раціональне поєднання в

процесі господарської діяльності є вихідною передумовою виробництва конкурентоспроможної продукції. Аналіз земельних ресурсів необхідний для обґрунтування управлінських рішень для того, щоб виявити, які виробничі ресурси потрібно придбати (залучити, побудувати та ін.), а також разом з наявними досягти від використання максимального ефекту, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу, поліпшуючи умови праці та життя людей. Важливою проблемою на сьогодні є скасування мораторію, який обмежує конституційні права власників земельних ділянок, що закріплені також у ч. 1 ст. 90 ЗК України: "Власники земельних ділянок мають право продавати або іншим шляхом відчужувати земельну ділянку, передавати її в оренду, заставу, спадщину". Зважаючи на розподіл і використання земель, земельні ресурси повинні розглядатися різнобічно, а земельна політика має бути спрямована на удосконалення земельних відносин та охорону навколишнього середовища.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемами аналізу земельних відносин в Україні та ефективного їх використання присвячено багато наукових праць провідних учених, серед яких: Г. Калетнік, Т. Мулик, В. Жук, А. Третяк, О. Олійник, П. Саблук, Н. Правдюк, А. Сохнич, М. Ступень, Г. Черевко, І. Юхновський, А. Федоришина.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження ефективності використання землі, що була та залишається актуальним питанням для розвитку аграрного сектору економіки. Формування сучасних земельних відносин, від яких залежить ефективність функціонування економіки, вимагає створення дієвого механізму, який би стимулював ефективне використання і збереження земельних угідь.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Земля є одним із головних ресурсів життєдіяльності суспільства. Від стану залагодження земельних проблем залежить розвиток сільського господарства і організація форм господарювання сільськогосподарських підприємств. Найважливішим завданням земельної реформи на сучасному етапі є закріплення і розвиток реформованих земельних відносин,

без вдосконалення та державного регулювання яких інші перетворення економіки не дають очікуваних результатів.

На сьогодні зазначена тема є достатньо розгалуженою, але багато питань (ефективність, оцінка ефективності, впровадження енергозберігаючих технологій земельних ресурсів) потребують подальшого доопрацювання. Відповідно до характеру галузі різняться і способи оцінки використання земель.

Науковці мають єдину думку щодо підвищення економічної ефективності та досягнення кращих результатів у сільському господарстві, наголошуючи на тому, що велику роль відіграє комплексний підхід з урахування всіх чинників навколишнього середовища: економіки, законодавства, політики, природних процесів, тощо. Для оцінки ефективності використання земельних угідь традиційно використовуються кількісні та якісні показники, що мають досить індивідуальний характер та вимагають детального вивчення та визначення критеріїв економічних показників [3, с. 2].

Розглядаючи на сьогодні ефективність з економічної точки зору, стає зрозуміло, що вона тісно пов'язана з головною метою людської діяльності — задоволенням постійно зростаючих матеріальних та духовних потреб суспільства.

О.В. Гунченко вважає, що економічна ефективність земельних угідь у сільському господарстві характеризується системою натуральних і вартісних показників, які представлені на рисунку 1.

Покращення та раціоналізація використання земельних угідь в аграрних підприємствах досягається за умови здійснення заходів з підвищення родючості ґрунтів, охорони від екологічно-шкідливого впливу та ерозій. Політика держави повинна мати на меті таке використання земель, щоб прийдешні покоління мали її у якомога ліпшому стані. Сучасні тенденції та безліч інтенсивних технологій у сільському господарстві повинні ретельно вивчатися та перевірятися перед застосуванням, щоб запобігти негативним наслідкам, зумовлених специфічним проявом засобів виробництва [3, с. 5].

Крім того, до уваги слід взяти характерні особливості галузі, а саме:

- взаємозв'язок економічного відтворення з відтворенням природних ресурсів;
- властивість землі одночасно виконувати роль основного засобу виробництва та об'єкта виробничих відносин;
- сезонність виробництва;

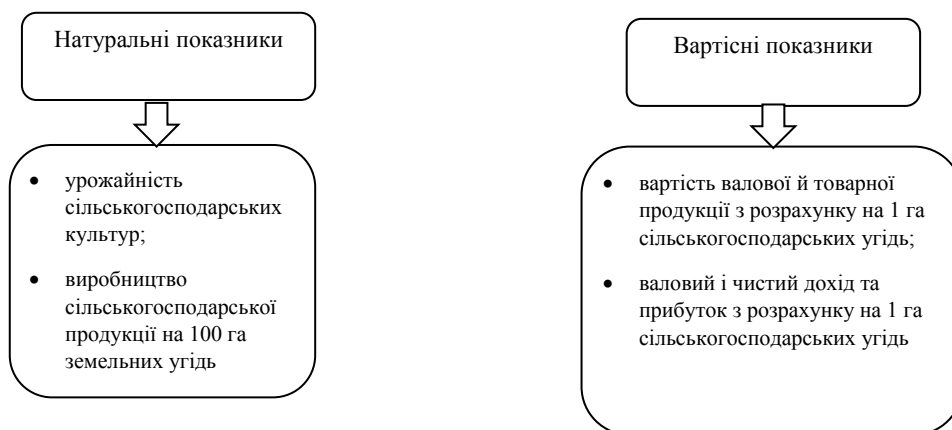

Рис. 1. Економічна ефективність земельних угідь у сільському господарстві

Джерело: [3].

— взаємозалежність сільського господарства з іншими галузями агропромислового комплексу [3, с. 5].

В.В. Макарова вважає, що до показників ефективності аналізу земельних ресурсів належать природні характеристики земельних угідь (родючість ґрунту, рельєф, розташування); ступінь розвитку продуктивних сил (культура землеробства, технологія виробництва, стан матеріально-технічної бази); система економічних і правових відносин тощо. На її думку, головною умовою підвищення економічної ефективності виробництва в сільському господарстві та створення конкурентоспроможної продукції в ринкових умовах є раціональне використання земель та землемісткість сільськогосподарської продукції. В основу визначення цього показника покладено метод питомої участі, який потребує наявності двох складників: сукупності об'єктів і порівнюваних показників — площі сільськогосподарських угідь і вартості виробленої продукції [8, с. 285—286].

Основний показник економічної ефективності використання аналізу земельних ресурсів вимірюється вартістю виробленої продукції на одиницю площі. Цей показник відображає не лише використання землі, а й увесь виробничий потенціал підприємства, його взаємоузгодженість та взаємозамінність. Економічна ефективність виробництва є головною характеристикою результативності діяльності підприємств.

Науковець В.Г. Андрійчук підкреслює, що під час характеристики та оцінці використання аналізу земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств доречним є застосування таких показників, як інтенсивність і ефективність їхнього використання. Рівень інтен-

сивності використання земельних ресурсів визначають за такими показниками:

- ступінь господарського використання землі;
- ступінь розораності;
- ступінь меліорованості;
- питома вага інтенсивних культур у загальній посівній площі підприємства;
- коефіцієнт повторного використання землі [9, с. 779].

Ефективність використання земельних ресурсів у визначальній мірі залежить від рівня дохідності аграрних підприємств, але їхні фінансові інтереси не повинні призводити до погіршення властивостей земельних ресурсів як головного засобу виробництва у сільському господарстві. Усі землі України потребують дбайливого використання і охорони. Особливо це стосується ґрунтів — одного з найважливіших природних ресурсів держави, національного багатства українського народу. Понад 65% ґрунтового покриття України припадає на чорноземи. Непродумане господарське використання ґрунтів може призвести до негативних наслідків [5, с. 197]. В Україні залишається актуальною проблема раціонального використання земельних ресурсів, оскільки значно погіршується їх якісний стан. Це пов'язано з неправильним веденням сільського господарства деяких сільськогосподарських підприємств, що піклуються більше про отримання прибутку, ніж збереження родючості ґрунту. В результаті такої безгосподарної діяльності, ґрунт сильно виснажується, сильніше підпадає ерозійним процесам. Від якісного стану земельних ресурсів залежить врожайність і якість сільськогосподарських культур.

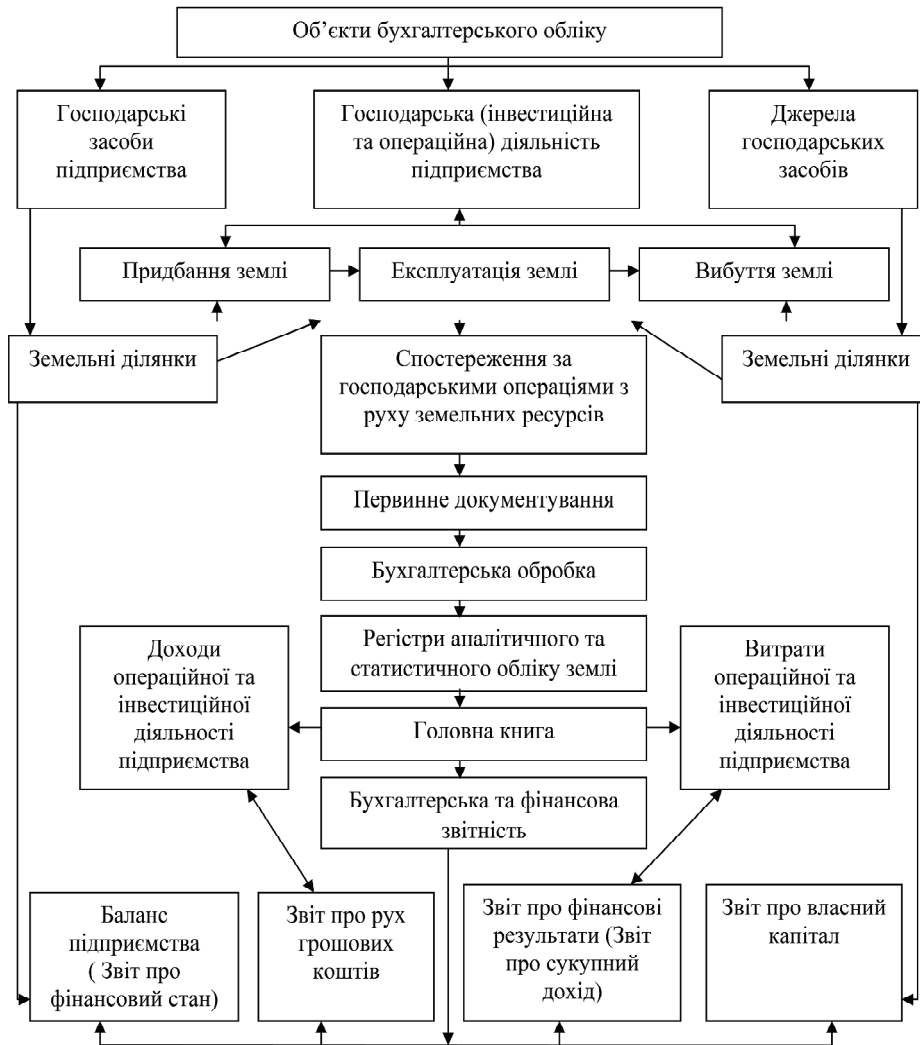

Рис. 2. Загальна схема обліку земельних ресурсів

Джерело: [13].

Ефективне використання земельних ресурсів неможливо без достовірної інформації про якісний та кількісний стан ґрунтів, рівня їх забруднення (рис. 2) [13]. Тому необхідно вирішити, які будуть визначені основні напрями підвищення ефективності використання земельних ресурсів, який оптимальний варіант структури посівних площ, системи обробітку ґрунту, системи живлення і захисту рослин. У розробці систем удобрення важливо визначити оптимальні норми і співвідношення поживних елементів для сільськогосподарських культур. Як відомо, клімат впливає на умови сільськогосподарського виробництва, тому потрібно враховувати зміни метеоумов під час вирощування сільськогосподарських культур [6].

Така схема включає в себе послідовність дій, пов'язаних з реєстрацією господарських операцій з руху земель, групуванням їх у регіст-

рах аналітичного та синтетичного обліку, формуванням звітних показників та проведенням аналізу ефективності використання земельних ресурсів [13].

Потреба суб'єктів земельних відносин в інформації, що характеризує стан земельних ресурсів, зумовила створення державного земельного кадастру (ДЗК). Відомості про земельні ресурси, їх місцезрештування та правовий режим використання встановлюються єдиною державною геоінформаційною системою відомостей про землі, розташовані в межах державного кордону України, їх цільове призначення, а також про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, розподіл між власниками і користувачами, що ведеться уповноваженим органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів [1]. В Україні таким органом є Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Дер-

жгеокадастр), що входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері земельних відносин та топографо-геодезичної і картографічної діяльності [2].

О.Ю. Єрмаков зазначає, на превеликий жаль, відзначається той факт, що ефективність використання земель в Україні далека від оптимальної. Багатьма українськими аграріями ігноруються основні агротехнічні заходи за технологічними картами вирощування сільськогосподарських культур. Спостерігається порушення структури посівних площ, у сівозміні змінюється науково обгрунтоване чергування культур. Окремо необхідне відзначити, що відтворення родючості ґрунтів не буде відбуватися, якщо немає агрохімічного обстеження полів на вміст рухомих форм мікроелементів, вмісту гумусу, рН ґрунту тощо, яке необхідне для складання систем живлення рослин [7, с. 12].

Реформування аграрного сектора економіки створило можливості збільшення кількості землекористувачів, підвищення рівня використання земельних угідь та збільшення обсягів виробництва продукції. Проте ступінь використання сільськогосподарських угідь у багатьох підприємствах допоки що залишається на досить низькому рівні [4, с. 138].

В умовах, коли природні ресурси обмежені, а потреби населення постійно зростають, підвищення економічної ефективності їх використання набуває першочергового значення. Ефективна система сільськогосподарського землекористування має базуватися на охороні і розширеному відтворенні земельно-ресурсного потенціалу. Оптимальне сільськогосподарське землекористування повинно ґрунтуватися на таких загальних принципах:

1) використання земельних ресурсів є нецільним, якщо це не відповідає одночасно інтересам людини і природи;

2) використання земельних ресурсів має завжди супроводжуватися їх охороною та відтворенням;

3) використання земельних ресурсів має відбуватися з врахуванням законів природи та природних умов [4, с. 140].

Найбільш важливим питанням на сьогодні є скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. Вважаємо, що мораторій на продаж сільськогосподарських земель суперечить ст.ст. 14, 22 та 41 Конституції України, вихолощує сутність права власності на землю, позбавляючи власника

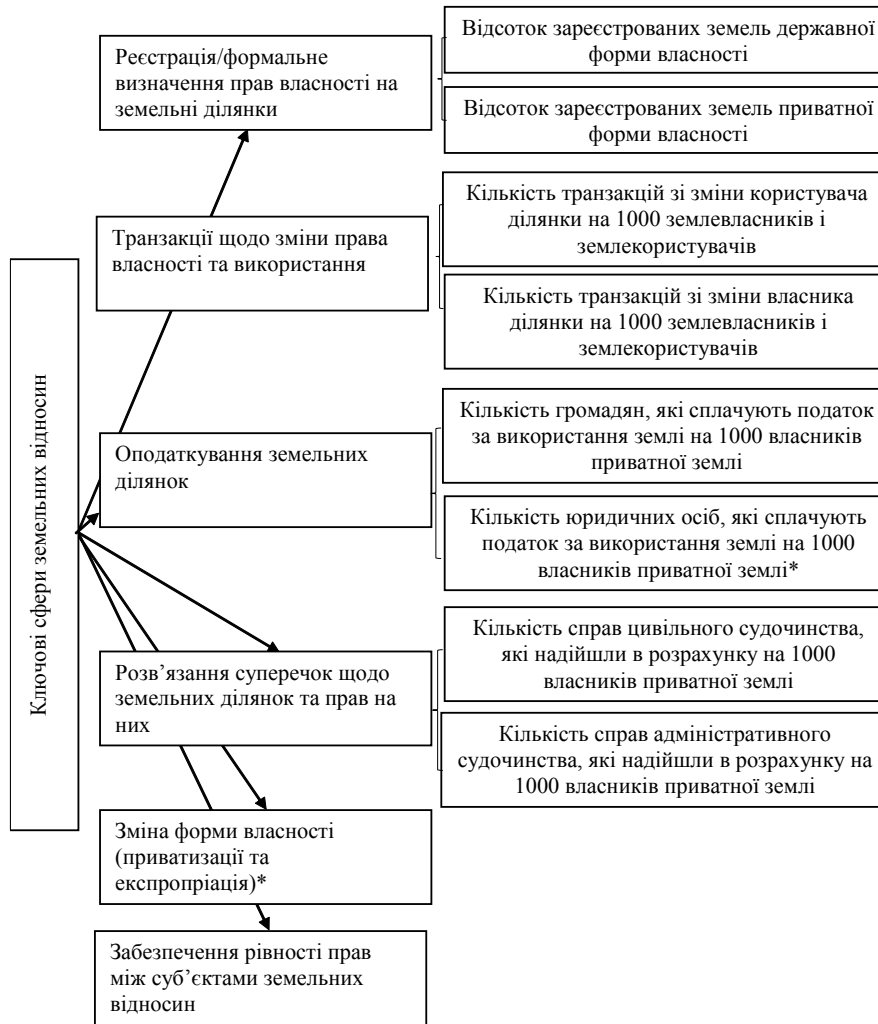
не лише правомочності розпоряджатися своїм майном, а взагалі одержати нормальний економічний ефект від своєї земельної ділянки чи земельної частки (паю). визначити момент, коли він буде знятий, і чи буде знятий взагалі, не можливо. Проекти закону про ринок земель, про ринок земель сільськогосподарського призначення розглядаються у Верховній Раді України вже багато років, вони неодноразово ухвалювалися у першому читанні, а згодом передавалися на доопрацювання. Вбачається, що рішення про зняття мораторію на продаж сільськогосподарських земель лежить переважно не у юридичній, а у політичній площині. За таких умов на думку деяких науковців [10, с. 516] перспективним видається звернення власників "підмораторних" земельних ділянок, а також земельних часток (паїв) до Європейського суду з прав людини за захистом своїх прав.

Нині, згідно останніх змін, запроваджених Законом України "Про внесення змін до Земельного кодексу України" від 20.11.2012 р. [10 с. 516] положення про мораторій сформульовані наступним чином (п. 15 розділу X "Перехідні положення" ЗК України) до набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення, але не раніше 1 січня 2016 року, не допускається:

а) купівля-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, крім вилучення (викупу) їх для суспільних потреб;

б) купівля-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок і зміна цільового призначення (використання) земельних ділянок, які перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених у натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельних часток (паїв), крім передачі їх у спадщину, обміну земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону та вилучення (викупу) земельних ділянок для суспільних потреб, а також крім зміни цільового призначення (використання) земельних ділянок з метою їх надання інвесторам — учасникам угод про розподіл продукції для здійснення діяльності за такими угодами.

Як вбачається із даних положень, мораторій поширюється на відчуження таких видів земель сільськогосподарського призначення: земельних ділянок державної та комунальної влас-

Примітка: *тимчасово не враховано в Індекс через відсутність даних.

Рис. 3. Ключові сфери земельних відносин узагальнені в Індексі стану аналізу земельних відносин

Джерело: [11].

ності; земельних ділянок приватної власності, наданих для ведення товарного сільськогосподарського виробництва (зокрема фермерського господарства); земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства; а також земельних часток (паїв). Водночас під мораторій не підпадає відчуження таких видів земель сільськогосподарського призначення, як землі, надані громадянам на підставі ст. 121 ЗК України для ведення особистого селянського господарства та садівництва. Мораторій не поширюється на відчуження земель сільськогосподарського призначення на підставі договору міни, за умови, що обидві сторони за договором міни відчужують земельні ділянки. Крім того, мораторій не поширюється на такі види переходу права власності на землю, як успадкування ділянки за за-

коном чи заповітом, вилучення (викуп) земельних ділянок для суспільних потреб, а також у разі звернення стягнення на земельну ділянку за рішенням суду [12, с. 21—22].

Д. Нізалов та В. Яремко досліджують в Україні новий Індекс стану земельних відносин, що є інноваційним інструментом для оцінки стану земельних відносин та динаміки їх реформування у районах і містах України, розроблений у рамках Проекту "Підтримка реформ у сільському господарстві та земельних відносинах в Україні". Ці розробники спираються на сучасні світові практики управління земельними відносинами та науково обґрунтовану методологію. Розрахунок базується на офіційних даних державних органів (Держгеокадастру, Мінюсту, Фіскальної служби, Державної служби статистики та Державної судової адміністрації). Дає можливість оцінювати ефективність

управління аналізу земельними ресурсами, інвестиційну привабливість областей/міст/районів, рівень корупції у земельній сфері, внесок кожного району та міста у реформи, а також слугувати індикатором прозорості роботи органів влади адміністративно-територіальних одиниць у сфері земельних відносин та визначати пріоритетні напрямки їх удосконалення на центральному та місцевому рівні [11].

Цей Індекс має ряд переваги. Він охоплює локальний аспект земельних відносин, який є важливим для такої великої за площею країни, як Україна. Локальний розвиток набуває ще більшої ваги в контексті децентралізації. Оцінка земельних відносин на локальному рівні дозволить місцевим органам влади переймати ефективні практики міст та районів із подібними умовами для розвитку земельних відносин. Також світова практика свідчить, що створення індексів та рейтингів є ефективним методом стимулювання змін. Прикладом може служити Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index); він інтегрує характеристики 10 аспектів у єдиний показник та дозволяє порівнювати легкість ведення бізнесу для майже 200 країн світу. Як наголошується в публікації Світового банку (2013) "Чи пов'язаний Індекс легкості ведення бізнесу з прямими іноземними інвестиціями", досвід показує, що бажання підвищити позицію в рейтингу та зробити країну більш привабливою для інвестицій стимулює впровадження реформ для поліпшення бізнес-середовища. Подібними є очікування й від запровадження Індeksu стану земельних відносин.

Нині Індекс стану земельних відносин не має аналогів в інших країнах. Одна з причин — організаційна складність отримання даних з рівня дрібних адміністративно-територіальних одиниць за всіма ключовими сферами земельних відносин. Проте ця методика може бути поширена в тих країнах, які вже розпочали побудову національних систем Моніторингу земельних відносин [11].

У світовій практиці суспільні відносини щодо володіння, розпорядження та використання земельних ресурсів (далі — земельні відносини) розглядаються як багатовимірна система. Для оцінки стану земельних відносин та вдосконалення їх державного регулювання, міжнародні організації (зокрема, Світовий банк, ФАО) розглядають шість ключових сфер цих відносин. Зокрема:

1. Реєстрація/формальне визнання прав власності на земельні ділянки.

2. Транзакції щодо зміни прав власності та використання (продаж, оренда, успадкування, обмін, тощо).

3. Оподаткування земельних ділянок.

4. Зміна форми власності (приватизація та експропріація).

5. Розв'язання суперечок щодо земельних ділянок та прав на них.

Індекс дозволяє оцінити стан земельних відносин, але не визначає причин того чи іншого стану. Для районів і міст із низьким його значенням, Індекс може служити сигналом для детального вивчення ситуації у сфері земельних відносин. Місцева влада може керуватися Індексом для розробки плану заходів із покращення стану земельних відносин та оцінки ефективності вжитих заходів у кожній із ключових сфер [11].

Індекс охоплює інформацію про ключові сфери земельних відносин у районах і містах. Перелік показників, які характеризують кожен ключову сферу земельних відносин, подано на рисунку 2.

Розглядаючи цей Індекс земельних відносин це — інноваційний інструмент для оцінки стану земельних відносин на локальному рівні, який може використовуватися органами місцевої влади, інвесторами та громадськістю для виявлення проблемних аспектів у цій сфері та розробки рішень, спрямованих на покращення ситуації. Індекс охоплює майже всі ключові сфери земельних відносин, а саме:

1) реєстрацію/формальне визнання прав власності на земельні ділянки;

2) транзакції щодо зміни прав власності та використання (продаж, оренда, успадкування, обмін, тощо);

3) оподаткування земельних ділянок;

4) розв'язання суперечок щодо земельних ділянок та прав на них.

У майбутньому до розрахунку Індeksu планується додати інформацію про зміну форми власності та забезпечення рівності прав вразливих категорій землевласників та землекористувачів [11].

Індекс побудовано з використанням адміністративних даних, які збирають державні органи влади та які публікуються в рамках Моніторингу земельних відносин в Україні. Застосування методу головних компонент дозволяє зробити обрахунок Індeksu простим і водночас виокремити взаємозв'язки між показниками, покращення кожного з яких асоціюється з місцевим розвитком та підвищенням добробуту місцевих мешканців. На основі значень

Індексу сформовано Рейтинг земельних відносин, в якому адміністративно-територіальні одиниці з найкращим станом земельних відносин посідають перші позиції. Найвищі позиції у Рейтингу посідають Магдалинівський та Юр'ївський райони Дніпропетровської області, а також Зіньківський район Полтавської області. Найнижчі — м. Новий Розділ Львівської області, м. Світловодськ Кіровоградської області, а також Воловецький район Закарпатської області [11].

На основі Рейтингу також можна виявляти випадки неналежного виконання місцевою владою своїх обов'язків, проявом чого може бути гірша позиція в Рейтингу порівняно з подібними містами та районами. Наприклад, органи влади безпосередньо впливають на повноту реєстрації у Державному земельному кадастрі земель державної власності, тому значна частка незареєстрованих земель є сигналом про неефективність діяльності в цьому напрямі. Аналогічно, непропорційно низька кількість транзакцій щодо зміни користувача землі може бути сигналом про поширеність тіньових операцій з оренди землі [11].

Виходячи із розглянутої інформації, Індекс має дуже важливе значення для аналізу земельних ресурсів у нашій країні. Це дає змогу дуже чітко та зручно оцінити стан та ефективність земель сільськогосподарського призначення. Проте основна ідея Індексу — надати всім зацікавленим сторонам інструмент для оцінки земельних відносин у кожному місті/районі, допомогти виявити проблемні сфери та визначити можливі заходи для покращення ситуації. Аналогічно до Індексу легкості ведення бізнесу, Індекс стану земельних відносин може служити індикатором інвестиційної привабливості міста/району, а тому буде цікавим для інвесторів. Із цих же причин в аналізі ситуації має бути зацікавлена місцева влада міста чи району, позиція якого в Рейтингу значно гірша, ніж у сусідів та області. Індекс сприятиме зростанню інвестицій та продуктивності, зменшенню корупції та збільшенню податкових надходжень — позитивним змінам на національному рівні [11].

На сьогодні, на превеликий жаль, відзначається той факт, що ефективність використання земель в Україні далека від оптимальної. Багатьма українськими аграріями ігноруються основні агротехнічні заходи за технологічними картами вирощування сільськогосподарських культур. Спостерігається пору-

шення структури посівних площ, в сівозміні змінюється науково обґрунтоване чергування культур. Окремо необхідне відзначити, що відтворення родючості ґрунтів не буде відбуватися, якщо немає агрохімічного обстеження полів на вміст рухомих форм мікроелементів, вмісту гумусу, рН ґрунту тощо, яке необхідне для складання систем живлення рослин [7, с. 11–12].

Реформування аграрного сектора економіки створило можливості збільшення кількості землекористувачів, підвищення рівня використання земельних угідь та збільшення обсягів виробництва продукції. Проте ступінь використання сільськогосподарських угідь у багатьох підприємствах допоки що залишається на досить низькому рівні [4, с. 137].

В умовах, коли природні ресурси обмежені, а потреби населення постійно зростають, підвищення економічної ефективності їх використання набуває першочергового значення. Ефективна система сільськогосподарського землекористування має базуватися на охороні і розширеному відтворенні земельно-ресурсного потенціалу. Оптимальне сільськогосподарське землекористування повинно ґрунтуватися на таких загальних принципах:

- 1) використання земельних ресурсів є недоцільним, якщо це не відповідає одночасно інтересам людини і природи;
- 2) використання земельних ресурсів має завжди супроводжуватися їх охороною та відтворенням;
- 3) використання земельних ресурсів має відбуватися з врахуванням законів природи та природних умов [4, с. 136].

ВИСНОВКИ

Можна зробити висновок, що ефективність аналізу земельних ресурсів необхідний для обґрунтування управлінських рішень для того, щоб виявити, які виробничі ресурси потрібно придбати (залучити, побудувати та ін.), а також разом з наявними досягти від використання максимального ефекту, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу, поліпшуючи умови праці та життя людей.

Література:

1. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 7 липня 2011 р. № 3613-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17> (дата звернення: 21.09.2019).

2. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <http://land.gov.ua> (дата звернення: 19.09.2019).

3. Гунченко О.В. Теоретико-методичні аспекти оцінки економічної ефективності використання земель сільськогосподарських підприємств. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. Докучаєва. Сер.: Економічні науки. 2011. №6. С. 1—8.

4. Мельничук Л. С. Ефективність використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств. Сталій розвиток економіки. 2015. № 1. С. 135—140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2015_1_22 (дата звернення: 28.09.2019).

5. Маркина В.В. Экономическая эффективность использования земли в рыночных условиях: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05 Москва, 2005. 197 с.

6. Хвесикв М.А., Горбач Л.М., Кулаковський Ю.П. Економіко-правове регулювання природокористування: Монографія. Київ, Кондор, 2004. 524 с.

7. Єрмаков О.Ю. Розвиток регіонального ринку оренди сільськогосподарських земель. Економіка АПК. 2007. № 6. С. 10—14.

8. Макарова В.В. Ефективність використання земельних угідь с.-г. підприємствами. Економічний простір: зб. наук. пр. 2011. № 52/1. С. 284—290.

9. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу. Підручник. Київ: КНЕУ. 2013. 779 с.

10. Мірошніченко А.М., Марусенко Р.І. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України, 3-тє видання, змінене і доповнене. Київ: Алерта, ЦУЛ. 2011. 516 с.

11. Нізалов Д., Яремко В. Оцінка стану земельних відносин для міст та районів України. Проект "Підтримка реформ у сільському господарстві та земельних відносинах в Україні" URL: <http://www.kse.org.ua/download.php?downloadid=813> (дата звернення: 27.09.2019).

12. Коваленко Т.О. Право на землю і банкрутство: теоретичні та практичні проблеми. Земельне право України. 2006. № 1. С. 15—24.

13. Томчук О.Ф. Документальне відображення земельних ділянок у системі обліку. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 1. С. 112—122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2017_1_12 (дата звернення: 28.09.2019).

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "About the State Land Cadastre",

available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> (Accessed 29 August 2013).

2. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan' heodezii, kartohrafii ta kadastru, available at: <http://land.gov.ua> (Accessed 19 Sep. 2019).

3. Hunchenko, O. V. (2011), "Theoretical and methodological aspects of estimation of economic efficiency of land use of agricultural enterprises", Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu im. Dokuchaieva. Ser.: Ekonomichni nauky, vol. 6, pp. 1—8.

4. Mel'nychuk, L. S. (2015), "Efficiency of use of land resources of agricultural enterprises. Sustainable economic development", Stalyj rozvytok ekonomiky, vol. 1, pp. 135—140, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2015_1_22 (Accessed 28 Sep. 2019).

5. Markyna, V.V. (2005), "Economic efficiency of land use in market conditions", Abstract of Ph.D. dissertation, Moskva, 2005. 197 p.

6. Khvesykv, M.A. Horbach, L.M. Kulakovs'kyj, Yu. P. (2004), Ekonomiko-pravove rehuliuвання pryrodokorystuvannia [Economic and legal regulation of nature management], Kondor, Kyiv, 524 p.

7. Yermakov, O. Yu. (2007), "Development of a regional market for agricultural land lease. APK economy", Ekonomika, vol. 6, pp. 10—14.

8. Makarova, V. V. (2011), "Efficiency of land use by agricultural enterprises", Ekonomichnyj prostir: zb. nauk. pr., no. 52/1. pp. 284—290.

9. Andriychuk V. H. (2013), Ekonomika pidpryiemstv ahropromyslovoho kompleksu [Economy of enterprises of agro-industrial complex], Kyiv: KNEU, 2013, 779 p.

10. Miroshnychenko, A. M. Marusenko, R. I. (2011), Naukovo-praktychnyj komentar Zemel'noho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Land Code of Ukraine], 3rd ed, Alerta, Kyiv, Ukraine, 516 s.

11. Nizalov, D. Yaremko, V. (2017), "Assessment of the status of land relations for cities and districts of Ukraine", Proekt "Pidtrymka reform u sil's'komu hospodarstvi ta zemel'nykh vidnosynakh v Ukraini", available at: <http://www.kse.org.ua/download.php?downloadid=813> (Accessed 27 Sep. 2019).

12. Kovalenko, T. O. (2006), "Land law and bankruptcy: theoretical and practical problems", Zemel'ne pravo Ukrainy, 2006, no. 1, pp. 15—24.

13. Tomchuk, O. F. (2017), "Documentation of land plots in the accounting system", Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky, no. 1. pp. 112—122, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2017_1_12 (Accessed 28 Sep. 2019).

Стаття надійшла до редакції 04.10.2019 р.